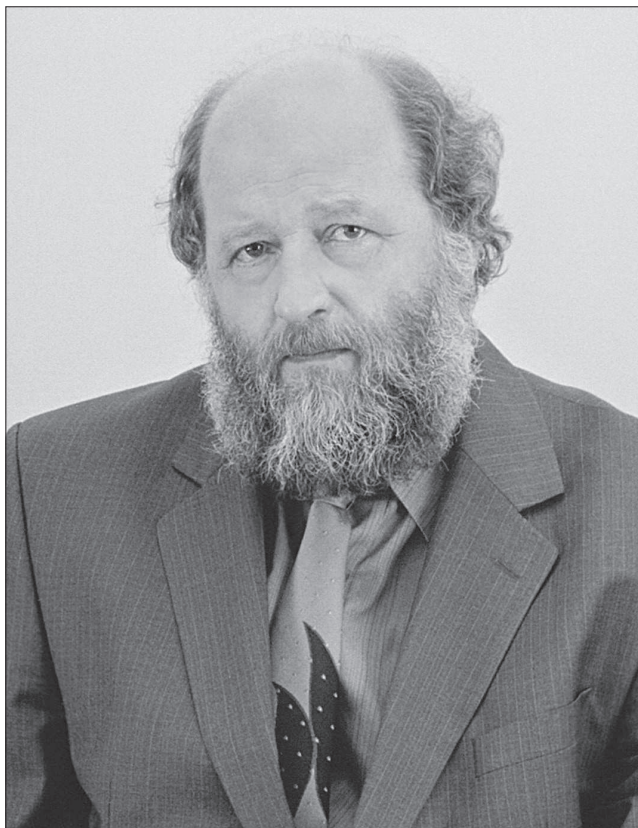

ŽODIS APIE ALGIRDĄ VARNĄ

2013 m. vasario pabaigoje artimieji ir kolegos Vilniaus Karveliškų kapinėse atsisveikino su ilgamečiu Lietuvos istorijos instituto darbuotoju Algirdu Varnu. Stambų vyrą pakirto vienatinio sūnaus Aurimo žūtis, po kurios jis taip ir neatsigavo, todėl į kūną įsimetusi klastinga liga greitai padarė savo juodą darbą. Algirdas (kolegos jį vadindavo tiesiog Algiu ar mažybiniu – Algeliu, mat jis XX a. 8-ajame dešimtmetyje buvo vienas jauniausių instituto Archeologijos skyriaus darbuotojų) – vienas iš nedaugelio, čia dirbusių visą savo gyvenimą, pradėjęs 1974 m. vasarą po studijų Vilniaus universitete ir darbavęs iki 2013-ųjų.

Algirdas Varnas gimė 1949 m. lapkričio 27 d. Šiaulių r., Daugėlių kaime. Šeima neramiais pokario metais į kitą Lietuvos pakraštį pasitraukė iš Aukštaitijos ir „nutūpė“ Mažeikiuose. Taip jis tapo

žemaičiu. Tėvas dirbo Mažeikių autokompresorių gamykloje, motina – prekybos sistemoje. 1967 m. baigęs Mažeikių vidurinę mokyklą A. Varnas pradžioje irgi pabandė darbininko duonos: metus dirbo Mažeikių miškų ūkyje medelyno meistru bei Šiaulių elektros tinklų Mažeikių skyriuje elektromonteriu. Dabar sunku pasakyti, kas paakino jį rinktis istoriko specialybę, bet 1969 m. A. Varnas įstojo į Vilniaus universiteto Istorijos fakultetą. Į archeologiją jį atvedė R. Kulikauskienė ir ypač 1971–1973 m. jos vykdyti Maišiagalos (Vilniaus r.) piliakalnio tyrinėjimai. Darbštus ir sumanus studentas (šios savybės labai praverčia archeologinių kasinėjimų metu) buvo gera tyrinėtojos atrama lauko tyrimų metu.

A. Varnas dalyvavo universiteto studentų mokslinės draugijos veikloje ir 1972 m. už pranešimą „Maišiagalos piliakalnio tyrinėjimai“ Lietuvos istorijos sekcijoje užėmė pirmąją vietą. Ko gero tai ir atvedė A. Varną į tuometinį Lietuvos TSR mokslų akademijos Istorijos institutą. Čia jis priimamas jaunesniuoju moksliniu bendradarbiu. Kadangi institutas sovietmečiu buvo pagrindinė archeologų mokslininkų kalvė, A. Varnui buvo iškeltas uždavinys pasirinkti mokslinę temą. 1974 m. archeologės R. Kulikauskienės dėka jis buvo įtrauktas į instituto vykdomos programos „Medžiaginė lietuvių kultūra IX–XIII a.“ darbą ir pradėjo tyrinėti gintaro apdirbimą Lietuvoje geležies amžiuje. Šia tema 1976 ir 1978 m. pasirodė du jo tiriamieji straipsniai (Gintaro dirbiniai Lietuvoje IX–XIII a. *Jaunųjų istorikų darbai*, 1976, 1, p.7–18; Gintaro apdirbimas. In: Volkaitė-Kulikauskienė, R., red. *Lietuvių materialinė kultūra IX–XIII amžiuje*. Vilnius: Mokslas, 1978, II, p.117–124, 133–134, 144–145, pav. 4–6, XXIV–XXV), atskleidžiantys jaunojo mokslininko kūrybinį potencialą. Tačiau galimos disertacijos tema apie gintarą pasirodė per sekli ir A. Varnas veikiai buvo priverstas ieškotis kitos. Vėlgi ne be R. Kulikauskienės pagalbos apsisprendė tyrinėti žirgų kapus, bet šia tema pagal ankstesnių kasinėjimų rezultatus prieš dešimtmetį jau nemažai buvo pasakiusi pati R. Kulikauskienė, o naujesniam požiūriui reikėjo

naujų tyrinėjimų. Pastaruosius įgyvendinti buvo sunkiau, kadangi nuo 1976 m. A. Varnas buvo įtrauktas į „Archeologinių paminklų tyrinėjimai statybų teritorijose“ darbus, tad kasinėti teko ten, kur reikia. Pradžioje lauko tyrimų praktikos patirties jis sėmėsi V. Daugudžio vadovaujamosiose ekspedicijose, o nuo 1978 m. pradėjo savarankiškus kasinėjimus.

A. Varno prioritetu institute nejučiomis tapo kasinėjimai šiltuoju metų laiku ir ataskaitų rengimas žiemą. Parašomos šių tyrimų mokslinės informacijos į „Archeologinius tyrinėjimus Lietuvoje“ ir „Archeologinius atradimus“ (leisti Maskvoje rusų kalba) daugiau nei porą dešimtmečių tapo pagrindiniais A. Varno archeologinės veiklos rezultatais, sudarė pagrindinę jo bibliografijos dalį (iš viso per 60 pozicijų). Kasinėjimai subrandino patyrusį lauko tyrėją praktiką. Per 1975–2000 m. A. Varnas kasinėjo apie porą dešimčių archeologinių objektų, tarp jų tokius svarbius Lietuvos proistorės, viduramžių bei naujųjų laikų pažinimui kaip Vaitiekūnų pilkapyno vieta (Radviliškio r., 1977–1978 m.), Tulpiakiemio kapinynas (Ukmergės r., 1979–1980 m.), Griežės kapinynas (Mažeikių r., 1981–1983 m.), Stragnų kapinynas (Šilutės r., 1985 m.), Pavilkio kapinynas (Šakių r., 1985–1987 m.), Verkių dvaras (Vilnius, 1987–1988, 1990–1991 m.), Papilės piliakalnio papėdės gyvenvietė (Akmenės r., 1986, 1998, 2000 m.).

Atskiras šių darbų baras buvo tyrinėjimų medžiagos publikacijos. Jų pasirodė keturios. Svarbiausia ir išsamiausia yra apie Tulpiakiemio kapinyno tyrinėjimus (Tulpiakiemio senkapiai. *Lietuvos archeologija*, 1995, 11, p.244–289). Kitos trys, ribojant pasirinktam leidiniui (archeologai sovietmečiu mažai kur galėjo spausdintis), yra siauresnės (III–V a. Vaitiekūnų (Radviliškio r.) pilkapynas. *Lietuvos TSR mokslų akademijos darbai, A serija*, 1984, 4, p.24–38; Griežės k. (Mažeikių r.) XV a. pabaigos – XVII a. senkapiai. *Lietuvos TSR mokslų akademijos darbai, A serija*, 1986, 3, p.24–36; Šapnagių (Akmenės r.) XVI–XVIII a. senkapiai. *Lietuvos TSR mokslų akademijos darbai, A serija*, 1987, 3, p.24–41 (paskutinė su bendraautoriumi

E. Ivanausku). Jos įnešė tam tikrą indėlį skelbiant senkapių medžiagą.

Dėl ūkiskaitos darbų pasirinktos disertacijos temos studijos vyko lėtai. A. Varnas buvo išlaikęs daugumą jai ginti reikalingų egzaminų, turėjo nemažai minčių. Padaryta buvo nemažai. Paskelbtas Lietuvos archeologijoje kol kas vienintelis darbas apie specifinę žirgų įkapę – antkakles (Žirgų antkaklės Lietuvoje. *Jaunųjų istorikų darbai*, 1980, 3, p.99–101). Kitos dvi tezės – labiau apibendrinamojo pobūdžio, skaitytos tarptautinėse konferencijose Sofijoje (Bulgarija) 1980 m. (Некоторые особенности украшения конской сброи у балтов в X–XII вв. *In: Тезисы докладов советской делегации на IV международном конгрессе славянской археологии*. Москва: Наука, 1980, с.5–6) ir 1996 m. Vilniuje (Burials with horses in Lithuania (from the ancient times to the 14th century). *In: Lietuvos ir Vakarų Norvegijos archeologija: šiandiena ir perspektyvos (Vilniaus–Bergeno archeologų konferencija, 1996 m. balandžio 15–19 d.). Programa ir tezės*. Vilnius, 1996, p.18). Skaitė ir daugiau pranešimų (pvz., 1988 m. Leningrade (Rusija), 1992 m. Bornholmo saloje (Danija).

Paskutinis A. Varno darbų Lietuvos istorijos institute baras susijęs su leidybinės grupės vedėjo veikla. Į šias pareigas jis buvo paskirtas 1997 m. rugsėjo 1 d. ir jas ėjo iki gyvenimo pabaigos. Visa A. Varno veikla nuo 1997 m. buvo susijusi su knygų leidyba, kurių kiekvienais metais institutas parengdavo daugiau kaip porą dešimčių. Toli gražu ne visas rengė leidybinė grupė, bet A. Varnui reikėjo rūpintis visomis, net jeigu tai buvo, pvz., tik būtiniausi biurokratiniai popieriai ar maketų korektūros. Nors iki tol su leidyba jis beveik nesusidūrė, bet į šį darbą kibo su žemaitišku atkaklumu, ir greitai instituto leidiniai pasiekė mokslinei leidybai reikalingą lygį, nors nuolat tekdavo ieškoti pinigų, derėtis dėl kiekvieno lito, kovoti, kad knygos pasirodytų laiku... Kaip vedėjas jis buvo geras, demokratiškas, reiklus ir pastabus.

Toks Algirdas Varnas liko bendradarbių ir visų jį pažinojusiųjų atmintyje. Tebūnie lengva jam Vilniaus žemelė...